Д.М. **Стеченко**, д-р екон. наук, проф.
Н.Ю. **Тимошенко**, асп.

ІМПЕРАТИВ РЕГІОНАЛЬНОЇ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано інноваційну активність підприємств України. Визначено рівні інноваційного потенціалу регіонів. Розроблено практичні рекомендації щодо активізації інноваційної діяльності підприємств.

The article analyzes the innovative activity of enterprises in Ukraine. The level of innovation potential of regions is determined and are given practical recommendations for enhancing innovation activity of enterprises.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційно активні підприємства, регіональна активізація, інноваційний потенціал.

Key words: innovation, innovation active enterprises, regional revitalization, innovative potential.

Державна інноваційна політика має визначати цілеспрямовану та скоординовану діяльність органів державної влади загальнодержавного, галузевого, регіонального рівнів для впровадження комплексу заходів спрямованих на створення системних інституціональних, економічних, науково-технічних та інших засад активізації інноваційної діяльності підприємств. Не зважаючи на достатню кількість прийнятих законодавчих актів та створення державних структур щодо інноваційної діяльності суттєвої активізації інноваційного розвитку промислових підприємств України не відбулося. Досить проблематично вирішуються питання фінансування інноваційних розробок, технічного переоснащення працюючих підприємств. Поки що невизначено пріоритетних напрямів та ефективних інструментів втілення моделі регіональної активізації інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості в Україні.

Методологічним фундаментом здійснення дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, проблемами регіонального та інноваційного розвитку присвятили праці: В. Геєць, Б. Данилишин, К. Самойлик [1], Л. Федулова [4], Ю. Бажал [4], І. Шовкун [4], М. Кизим [6], І. Матюшенко [6] та ін. Серед зарубіжних вчених вагомий внесок у дослідження проблем інноваційної діяльності зробили: А. Шатраков [3], В. Алдошин [3], С. Колганов [3], Е. Юрченко [3], Е. Крилов [5], В. Власова [5], І. Журавкова [5], М. Мясникович [7], Н. Антонова [7] та ін. Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблем інноваційної діяльності показує, що Україна перебуває на етапі формування національної інноваційної системи та визначення пріоритетів інноваційного розвитку.

Метою статті є надання науково обґрунтованих рекомендацій щодо активізації регіональної інноваційної діяльності промислових підприємств як важливого імперативу успішного розвитку економіки.

Інноваційна діяльність підприємств направлена, насамперед, на підвищення конкурентоспроможності продукції (послуг), що випускається. Проблема активізації інноваційної діяльності потребує об'єктивної оцінки ролі інноваційного фактора та його впливу на основні показники розвитку економіки. За оцінкою Світового економічного форуму, інтегральний показник інноваційності економіки України становить 5,7 (за 10-ти бальною шкалою). [1, с.17]

Однією з можливих причин негативної динаміки за напрямами інноваційної діяльності об'єктів є суттєве зменшення у більшості регіонів України кількості підприємств і організацій, які здійснюють наукові та науково-технічні розробки. Загальне зниження активізації інноваційної діяльності промислових підприємств характеризує ряд показників. Так, кількість промислових підприємств, що займалися інноваціями за підсумками 2009 року становила лише 12,8 % від загальної їх кількості, для порівняння: у 2008 році – 13,0 %, у 2000 році – 18%. Інноваційну діяльність щороку припиняють близько сотні промислових підприємств. За такої динаміки у 2017 році в нашій країні не залишиться жодного інноваційно орієнтованого виробника (див. табл.1).

Таблиця 1. Кількість інноваційно активних підприємств в Україні

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Кількість підприємств, які впроваджували інновації (одиниць)	1491	1503	1506	1238	1180	1193	1118	1316	1472
Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств (%)	18,0	14,3	14,6	11,5	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0

Джерело: розроблено автором за [2; 8]

Зменшення кількості інноваційно активних підприємств позначається на зростанні частки збиткових підприємств та стримуванні формування конкурентоспроможності регіонів. Так, порівняно з 2008 роком кількість підприємств збиткових у 2009 році зросла з 37,2 % до 41,3 % в їх загальній кількості.

Таблиця 2. Питома вага збиткових підприємств у загальній кількості підприємств, %

	2005	2006	2007	2008	2009
Україна	37	35	33	34,9	45,5

Джерело: розраховано автором за [2; 8]

Про низьку активність підприємств свідчить те, що в загальному обсязі реалізованої промислової продукції українського виробництва тільки 5,9 % у 2008 році належало до інноваційної, тоді як в ЄС – 60 %. Структурні зміни, які відбулися протягом останнього десятиліття, характеризуються серйозним технологічним відставанням, оскільки за випуском продукції третій технічний уклад в Україні на

сьогодні становить майже 58 %, четвертий - 38 % і лише 4% - п'ятий технологічний уклад [4].

Звертає увагу те, що часка осіб, зайнятих дослідженнями і розробками в Україні, становить приблизно 0,5 % від загальної кількості зайнятих при середньому значення цього показника для країн ЄС – 1,2 %. При цьому основна часка вчених в Україні працює у ВНЗ і академічних НДІ, 11% - у галузевому секторі й лише 0,2 % вчених припадає на промисловий сегмент. Для порівняння: у США понад 70 % науковців працюють в компаніях [7, с.125]. Це одна з причин того, що технологічний розвиток вітчизняної промисловості дедалі більшою мірою починає залежати від інтелектуальної продукції інших країн.

Відсутність окремих вітчизняних високотехнологічних товарів компенсується за рахунок імпорту [3]. А відтак, Україна стає технологічно залежною країною. Це має орієнтувати на зміну підходів до активізації інноваційної діяльності промислових підприємств та економіки в цілому конкурентному середовищі. Намагання ж держави самотужки підтримувати перспективні науко ємні галузі та виробництва пов'язані, насамперед, з питаннями престижу держави, а не економічної ефективності. Саме тому переважна більшість науково-технічних інновацій зосереджена в руках держави, що значною мірою гальмує їх комерціалізацію та ефективне використання.

В економічно розвинених країнах за минулі десятиліття відбулася «регіональна революція», яка викликала трансформацію внутрішнього устрою економіки. Зсув акцентів інноваційного розвитку на регіональний рівень став кроком до подолання історичної спеціалізації регіонів, що не завжди сприяє їх сталому розвитку через зависокі зміни кон'юнктури або кризи [6, с.71-107]. За таких умов регіони не мають жорсткої спеціалізації і здатні до інновацій та галузевої гнучкості, а саме їх називають основою сталого розвитку і конкурентоспроможності країни. Саме, формування корпоративних утворень і конкурентних переваг, як засвідчує досвід високорозвинених країн, можливе лише на інноваційній основі при ефективному використанні інноваційного потенціалу регіонів у виробничо-технологічній взаємодії підприємств.

Проте, недостатньо розглядаються назрілі проблемні питання щодо економіко-правового механізму регулювання і ефективного функціонування регіональних інноваційних систем (РІС) в Україні, систематизації взаємодії підприємств, науково-методичні положення діагностики, оцінки інноваційних потенціалів і стратегій їх реалізації.

Регіональну інноваційну діяльність можна визначати як сумарність використання ресурсів наукових підрозділів всіх відомств і підприємств, розташованих у регіоні, здатних вробляти, отримувати і передавати нові досягнення науки і техніки для задоволення, насамперед, потреб виробництва. Вивчення регіональних інноваційних систем зумовлено тим, що значна частина інноваційної діяльності відбувається на рівні регіонів, територіальних кластерів та окремих міст.

В основі інноваційної діяльності кожного регіону лежать свої специфічні технології, виробничо-технологічні процеси і виробничі відносини. Зважаючи на ці

особливості, для промислових підприємств регіонів України характерні суттєві відмінності в їх інноваційній активності. На таблиці 3 розраховані рівні інноваційного потенціалу регіонів України у 2008 році.

Таблиця 3. Рівні інноваційного потенціалу регіонів України у 2008 році

Значення рейтингу, R	**Рівень інноваційного потенціалу**	**Регіони**
1,000≤ R ≥ 3,000	Дуже високий	М.Київ, Харківська, Донецька
0,500≤ R ≥ 1,000	Високий	Запорізька
0,300≤ R ≥ 0,500	Середній	Дніпропетровська, Львівська, Сумська, Миколаївська, Одеська
0,000≤ R ≥ 0,300	Низький	Всі інші області, м.Севастопіль

Джерело: розроблено автором за [2; 8]

На регіональному рівні створюється багато об'єктів інфраструктури інноваційної діяльності, яка забезпечує взаємозв'язок учасників цього процесу з метою ефективної розробки, освоєння, трансферу і впровадження інновацій. Регіональна інноваційна діяльність орієнтується на стратегії соціально-економічного розвитку, в яких пріоритетну складову становлять інноваційні розділи.

Ефективність регіональної інноваційної діяльності визначається:

- можливостями генерації знань і технологій, у тому числі реалізацією науково-освітянського та інноваційного потенціалу;
- розвитком каналів та інститутів трансферу і комерціалізації технологій, що інтегрують діяльність різних учасників інноваційних процесів;
- високою інноваційною активністю підприємств і організацій;
- системною підтримкою інноваційної діяльності з боку регіональних і центральних органів влади;
- наявністю стратегічних орієнтирів інноваційного розвитку регіону, гармонізованих у межах регіональної інноваційної стратегії.

Регіональна активізація інноваційної діяльності підприємств має проводитися за участю держави зокрема такими інструментами і формами, як:

- держане регулювання, розробка системи державних регіональних програм;
- стимулювання і підтримка сприятливих та стабільних умов для розвитку більш ефективних інноваційних форм організації виробництва і його інтеграції з фінансовим капіталом;
- ефективне управління державною власністю;
- регулювання істотних змін у функціонуванні фінансових ринків та їхньої інфраструктури;
- антимонопольне регулювання і стимулювання конкуренції на засадах формування її переваг та контроль за діяльністю природних монополій.

Для регіональної активізації інноваційної діяльності підприємств необхідно перш за все сформувати і реалізувати державну регіональну політику. Головним напрямом такої державної політики має стати подальший розвиток науково-технічного та

інноваційного потенціалу регіонів, узгодження інтересів місцевої влади і відповідних промислових підприємств.

На сьогодні недостатньо розроблені теоретичні і практичні аспекти регіональної активізації інноваційної діяльності підприємств. Для конкретного розв'язання проблем на рівні регіону необхідно розробляти та приймати до реалізації регіональні програми, які охоплюють одразу кілька пріоритетних напрямів промислово-інноваційного розвитку. Саме активізація інноваційної діяльності в регіонах сприятиме підвищенню ефективності використання науково-технічного і, зокрема, інтелектуального потенціалу. В управлінні інноваційним процесами на регіональному рівні пріоритетну підтримку повинні підтримати ті підприємства галузей регіону, що мають власну базу для проведення дослідно-експериментальних та науково-технічних досліджень.

Активізацію регіональної інноваційної діяльності можна розглядати як важливий орієнтир для успішного розвитку місцевої економіки, реалізації інноваційного потенціалу. Зазначене можливе за умови формування в регіонах належної інфраструктури інноваційного розвитку, створення венчурних підприємств, а також інститутів для партнерського співробітництва між дослідницькими установами і комерційними компаніями та місцевими органами влади.

Для активізації регіональної інноваційної діяльності необхідно забезпечити поєднання принципів регіоналізації та централізації управління, комплексне використання таких важелів, як державна інноваційна і регіональна політика. Важливо активізувати інноваційну діяльність на основі:

- залучення фінансових ресурсів у високоліквідні пілотні проекти;
- заохочення високотехнічного експорту;
- стимулювання нових форм організації виробництва;
- запровадження нової системи прискореної амортизації;
- запровадження ефективного механізму кредитної підтримки інноваційного оновлення капіталу.

Все вищезазначене орієнтує на проведення глибоких інтеграційних процесів корпоративного змісту. Світовий досвід свідчить, що саме інтеграційні процеси повинні стати головним орієнтиром для практики інноваційного розвитку підприємств. Корпоративний принцип інтеграції науки і виробництва буде означати перехід економічних ланок на інноваційний шлях розвитку, тобто набуття підприємствами здатності до постійного і безперервного функціонування в режимі інноваційного розвитку.

Література:

1. Самойлик К. Формування національної інноваційної системи України потребує державної уваги [Текст] / К. Самойлик // Голос України. –2007. – 11 серпня. – 163500 пр.;

2. Статистичний збірник "Регіони України" 2007 [Текст] [= Statistical publication Regions of Ukraine] / [за ред. О. Г. Осауленка] ; Держ. комітет статистики України. - К. : [ДКСУ?], 2007. - 348 с. : табл. - ISBN 978-966-2142-06-8;

3. Шатраков А. Ю. Инновационная деятельность высокотехнологичных предприятий [Текст] / А. Ю. Шатраков, В.М. Алдошин, С.К. Колганов, Е.В. Юрченко — М. : Экономика, 2008. – 174с. : рис. – ISBN 978-5-282-02767-7.;
4. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи. Аналітичні матеріали до парламентських слухань. [„Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізацій них викликів”] / Л. Федулова, Ю. Бажал, І. Шовкун та ін.. Інститут економіки прогнозування НАН України. – К.: 2009. – 196 с.;
5. Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия: учебн. пособие для вузов по экон. спец. [Текст] / Э.И. Крылов, В.М. Власова, И.В. Журавкова. –2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 608 с. – ISBN 5-279-02616-6;
6. Кизим М.О. Національна інноваційна система як механізм реалізації інтелектуального капіталу України [Текст] / М.О.Кизим, І.Ю.Матюшенко // Інновації: проблеми науки і практики / Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України; ХНЕУ.-Х.:ВД «ІНЖЕК». –2006. – 336 с.;
7. Мясникович М.В. Государственное регулирование инновационной деятельности [Текст] / М.В.Мясникович, Н.Б. Антонова, Л.Н. Нехорошева; Академия при Президенте Республики Беларусь, 2005. – 235 с. табл. – ISBN 985-457-438-5;
8. Державний комітет статистики України [Electronic Resource] – Електорон. дан. – Режим доступу:– http://www.ukrstat.gov.ua/